

Den franske løjtnants kvinde

Jan Kornum Larsen

»Sproget er som et stykke changerende silke - alt afhænger af den vinkel det holdes i«. Sætningen stammer fra John Fowles' roman »Den franske løjtnants kvinde« (1969). I en fængslende fragmentarisk blanding af fiktion og dokumentarisme anskuer Fowles ud fra en nutidig synsvinkel den modsætningsfyldte overgangstid, som den viktorianske periode i England udgør.

Året er 1867, det år hvor Marx' *Das Kapital* udkom. Stedet Lyme Regis i Sydengland. Charles Smithson, en formuende darwinistisk fossilsamler, er netop blevet forlovet med den ligeledes velhavende Ernestina. Han er således i færd med at afstikke sig en behageligt overskuelig fremtid, da han under en spadseretur får øje på en ensom skikkelse yderst på den stormomsuste mole. Personen han ser, er udskuddet i den Lyme Regiske lilleverden: den tidligere guvernante Sarah Woodruff, som man lokalt benævner »den franske løjtnants skøge« på grund af hendes skamløse affære med en skibbrudne fransk søløjtnant, Varguennes. Det skamløse består især i at Varguennes efter at have lovet Sarah ægteskab er vendt tilbage til Frankrig. Det er imidlertid ikke kun Sarahs tragiske kærlighedshistorie, der gør hende til en outsider i Lyme Regis. Hendes manglende ydmyghed overfor byens bedste borgere og hendes passive, næsten nydende, accept af lidelsen er ligeledes en kilde til stor undren. Charles fascineres voldsomt af Sarah og går i gang med at sætte sin sociale position over styr på grund af indtagelsen i hende. I Lyme Regis diagnosticerer man Sa-

rahs symptomer som »Melancholia obscura«. »Den pige har«, siger dr. Grogan »kole- ra, tyfus i sine åndsevner«. Da Charles erfarer, at man ønsker at sende Sarah på en sindssygeanstalt, advarer han hende og sørger for at hun kommer til Exeter, hvor han senere opsøger hende. De går i seng sammen, og Charles opdager til sin store forbauselse, at hun faktisk er jomfru og at hele historien med den franske løjtnant derfor kun delvist er sand. Selv om han ikke forstår hendes bedrag, opfylder han alligevel, hvad han opfatter som sin moralske pligt: med det samme at rejse til Lyme for at hæve sin forlovelse med Ernestina.

Da han vender tilbage til Exeter, viser det sig imidlertid, at Sarah er taget til London uden at efterlade nogen adresse.

Overbevist om at hun uden hans hjælp vil ende i prostitutionen, opsøger Charles de mindre respektable kvarterer i London. Der skal dog gå tre år før de mødes igen. Endnu en gang forbløffes Charles, da han træffer Sarah på Cheyne Walk 16 i Chelsea, hos den berømte prærafaelitiske maler Dante Gabriel Rossetti. Sarah er blevet en respekteret kunstner, og fremstår som en forgænger til vor tids emanciperede kvindetype.

Hertil er historien ikke meget forskellig fra romantiske kærlighedsdramaer af typen »Stormfulde Højder«. Fowles fletter imidlertid utrætteligt nutidige betragtninger ind i fortællingen. Bedrevidende bemærkninger om Hardy-forskningens udvikling veksler med hentydninger til den nulevende engelske billedhugger Henry Moore. Illusionen brydes konstant. Som man vil kunne forstå, indbyder romanen ikke umiddelbart til filmatisering.

Fire millioner solgte eksemplarer og oversættelser til 18 sprog siden bogens udgivelse i 1969 siger blot noget andet!

John Fowles' »Offer for en samler« og »The Magus« er tidligere blevet filmatiseret af henholdsvis William Wyler og (katastrofalt) Guy Green.

Fowles er ikke videre tilfreds med disse filmudgaver af hans bøger og har derfor ønsket en vis indflydelse på »Den franske løjtnants kvinde«. Han mente fra starten at have den rette instruktør til opgaven: den tjekkisk-engelske Karel Reisz, der især kendes for sin debutfilm »Lørdag aften søndag morgen« fra 1960 og swingin' London farcen »Morgan« (1966). Denne ønskede imidlertid ikke i første omgang at påtage sig opgaven. Fred Zinnemann, Mike Nichols og Franklin Schaffner var en tid inde i billedet, men opgav på grund af vanskeligheder ved manuskriptudarbejdelsen. Omsider formildedes Reisz dog på betingelse af at måtte få dramatikeren Harold Pinter som manuskriptforfatter.

Pinters virksomhed indenfor filmmediet omfatter et nært samarbejde med Joseph Losey. De har sammen lavet så fremragende ting som »Snylteren« (1963), »Ulykkesnatten« (1966) og mesterværket »The Go-Between« (1970). Derudover har de haft mod til at udarbejde et urealiseret manuskript til Prousts mammutværk »På sporet efter den tabte Tid« (»The Proust Screenplay«. Grove Press, New York 1977).

Selve den viktorianske kærlighedshistorie fra Fowles' bog har man bibeholdt, og som man med rimelighed kunne forvente af Pinter, er det lykkedes at skabe et acceptabelt filmisk alternativ til bogens sindrige spil imellem fortid og nutid. Hvor forfatteren fungerer som nutidselement i romanen, har man i filmen brugt en nutidig kærlighedshistorie imellem skuespillerne Anna og Mike, der har rollerne som Sarah og Charles. Reisz og Pinter lader altså 1867-fortællingen alternere med en love affair i filmmiljø og får på den måde de to århundreder til at kommentere hinanden. Man har således på udmærket vis løst det tekniske problem i forhold til romanen. Spørgsmålet er så om selve filmens udsagn er faldet heldigt ud.

Reisz og Pinter har tydeligvis, og med god grund, ønsket at lave en film, der kan hvile i sig selv og ikke blot som en forlængelse af romanen. Teknikken med skuespillere som nutidskommentatorer indbyder selvfølgelig Pinter til at arbejde videre med temaer, der har beskæftiget ham siden gennembrudsstykkerne »The Birthday Party« (1958) og »The Caretaker« (1960), nemlig rollespil og identitetsforskydninger. Han lader derfor Mike og Anna krybe ind og ud af deres roller som henholdsvis viktorianske elskende og nutidige skuespillere. Først i filmens slutscene, der adskiller sig væsentligt fra bogens, sker der en slags opløsning af rollerne. Maskerne krakelerer og de mennesker, der må formodes at befinde sig indenunder, titter frem. For den der kender Fowles' roman, hvor det viser sig at Sarah har fået et barn, der er resultatet af hendes nat med Charles, virker det som et gevaldigt antiklimaks at overvære et møde imellem to usikre mennesker i Lake District. Med Pinters øvrige produktion in mente, er det atypisk omend det giver udmærket mening, at de bortkastede masker følges op af et forløsende billede, hvor to personer fra et klaustrofobisk bådehus ror ud på den store åbne Lake Windermere til ledsagelse af elegisk musik à la Vaughan Williams' »The Lark Ascending«.

Når filmen, trods kvaliteter, ikke føles vellykket, skyldes det formentlig at Pinters talent, for at komme til sin ret, kræver en meget stram form. Den romantype som Fowles' bog repræsenterer kan man næppe karakterisere som havende en sådan.

Den fragmentariske form medfører en konstant *distance*, som Meryl Streep (Sarah/Anne) og Jeremy Irons (Charles/Mike) ikke formår at overvinde. Meryl Streep er en sympatisk skuespiller, men et noget overraskende valg til rollen som Sarah. Hun fremstilles udmærket som en prærafaelitiske kvindetype. Den lidenskab, sensualitet og farlighed, der er i figuren, besidder hun dog aldrig. Jeremy Irons er noget af en misforståelse som Charles. Reisz valgte ham på baggrund af et TV-spil, hvor han fremstillede en meget usympatisk tysk kunstner, hvilket unægteligt også ligger langt fra den sympatiske engelske gentlemantype, som Charles er. Anderledes velvalgt er Leo McKern som Charles' darwinistiske ven dr. Grogan.

»Den franske løjtnants kvinde« taber meget mere end den vinder i forhold til Fowles'

roman. Den viktorianske tidsalder, der indvarsler en ny verden, kommer aldrig til syne. Drifternes dunkle væsen viser sig kun momentvis og den grundliggende fortælling om Sarah og Charles' romantiske kærlighed fænger aldrig.

Fowles' roman efterlader sin læser meget klogere; Reisz' film sin tilskuer meget undrende.

DEN FRANSKE LØJTNANTS KVINDE

The French Lieutenant's Woman. England 1981. **P-selskab:** Juniper Films. **P:** Leon Clore. **As-P:** Tom Maschler, Geoffrey Helman. **P-leder:** Chris Burt. **Instr:** Karel Reisz. **Instr-ass:** Richard Hoult, Peter Kohn, Paul Tivers, Mathew Simmons. **Manus:** Harold Pinter. **Efter:** Roman af John Fowles. **Foto:** Freddie Francis. **Kamera:** Gordon Hayman. **Farve:** Technicolor. **Klip:** John Bloom. **P-tegn:** Asheton Gorton. **Ark:** Norman Dorme, Terry Pritchard, Allan Cameron. **Dekor:** Ann Mollo. **Rekvis:** Dennis Fruin. **Kost:** Tom Rand. **Malerier:** Sally Scott. **Sp-E:** Alan Bryce, Nobby Clarke. **Musik:** Carl Davis. **Musik-uddrag:** »Adagio from Sonata in D (K 576)«. **Tone:** Don Sharpe, Ivan Sharrock, Bill Rowe. **Medv:** Meryl Streep (Sarah

Woodruff/Anna), Jeremy Irons (Charles Smithson/Mike), Hilton McRae (Sam), Emily Morgan (Mary), Charlotte Mitchell (Mrs. Tranter), Lynsey Baxter (Ernestina Freeman), Jean Faulds (Kok), Peter Vaughan (Mr. Freeman), Colin Jeavons (Præst), Liz Smith (Mrs. Fairley), Patience Collier (Mrs. Poulteney), John Barrett (Mejerist), Leo McKern (Dr. Grogan), Arabella Weir (Pige), Ben Forster (Dreng), Catherine Willmer (Dr. Grogans husholderske), Anthony Langdon (Hospitalleder), Edward Duke (Nathaniel Dyson), Richard Griffiths (Sir Tom Burgh), Graham Fletcher-Cook (Bud), Richard Hope (3. assistent), Michael Elwyn (Montague), Toni Palmer (Mrs. Endicott), Cecily Hobbs Doreen Mantle (Togpassager), David Warner (Sergent Murphy), Alun Armstrong (Grimes), Gerard Falconetti (Davide), Penelope Wilton (Sonia), Joanna Joseph (Lizzie), Judith Alderson (Rødhåret prostitueret), Cora Kinnaird (2. prostitueret), Orlando Fraser (Tom Elliott), Fredrika Morton (Pige), Alice Maschler (2. pige), Matthew Morton (Dreng), Vicky Ireland (Mrs. Tranters tjenestepige), Claire Travers-Deacon (Mrs. Poulteney's tjenestepige), Harriet Walter (Pige på hospital), Janet Rawson (Ung pige i Lyme Street), Mia Soteriou (Au Pair), Mary McLeod (Barnepige), Peter Fraser (Mr. Freemans kontorhjælp), Rayner Newmark (Havnefoged). **Længde:** 123 min. **Udl:** United Artists.

Meryl Streep og Jeremy Irons i »Den franske løjtnants kvinde«.

Reisz om filmen

Keith Keller lytter til Karel Reisz efter premieren i London på »Den franske løjtnants kvinde« og får bl.a. at vide, hvorfor den berømte tjekkoslavisk-fødte instruktør oprigtigt glæder sig til at lave reklamefilm til TV om McDonald's Hamburgers

Karel Reisz, lidt over middelhøj, rund og skaldet af hovede, klædt på som en diskret modebevidst forretningsmand, født 1926 i Tjekkoslaviet, fordyber sig efter London-premieren på sin næsten straks klassikerstemplede filmatisering af John Fowles' viktorianske roman-pastiche »Den franske løjtnants kvinde« intensit i nydelsen af sin laksesoufflé på restaurant L'Ecu de France i Jermyn Street, før han lige så fordybet og med en akademisk præcision kun afbrudt af små muntre glimt fra de mørke øjne giver svar på stikord om sig selv, om filmen, etc.:

»Jeg ventede på at lave denne film, til jeg kunne få lov til at lave den, som jeg ville. Straks efter romanens fremkomst i 1969, henvendte Fowles sig til mig og sagde, jeg var den eneste, han ville give lov at røre ved materialet, og jeg var fristet, men jeg sagde nej, for jeg var træt af periode-stykker efter »Isadora«, der ikke var faldet ud, som jeg ønskede det. Det var dengang helt underforstået, at Vanessa Redgrave også skulle spille hovedrollen i den ny film. Hun er for resten stadig en stor skuespillerinde, der bare mest helliger sig teatret. Og da jeg endelig i 1979 alligevel sagde ja til Fowles, var Vanessa blevet for gammel til rollen.«

»I mellemtiden havde Fred Zinneman og forfatteren Dennis Potter prøvet at lave en drejebog. Mike Nichols og Franklin Schaffner var to andre, der gav op. Jeg selv vovede pelsen, fordi Harold Pinter lovede mig at arbejde på en drejebog, og det blev os to, der

sammen fandt ud af at erstatte bogens nutids-fortæller med nutidsglimt af melodramats hovedrollespillere i, hvad der skulle forestille deres privatliv uden for optagelserne.«

»Jeg havde set Meryl Streep som Kate i en Shakespeare-In-The-Park opførelse af »Trolde kan tæmmes«, og aldrig har jeg set en

Karel Reisz instruerer Meryl Streep før den store slutscene.

skuespillerinde forvandle sig så storslået fra sødme til vildskab med så fine nuancer som Meryl. Når hun spillede vild var hun sjæleligt skræmmende, ikke som Elizabeth Taylor i Zeffirellis »Trolde«, hvor det bare blev til en genoptagelse af privat hysteri og skrigenop. Så Meryl måtte det blive, da »Løjtnantens kvinde« igen dukkede op i min horisont«.

Reisz taler på det nærmeste BBC-engelsk, men har klart nok (som demonstreret i alle sine film fra »Saturday Night and Sunday morning« og »Morgan« over de amerikanske arbejder »The Gambler« og »Dog Soldiers«) en fint udviklet musikalitet i omgangen med alle andre af sprogets akcenter og nuancer: »Jeg var jo kun 12, da en af kvækernes flytningstransporter bragte mig til England, hvor jeg blev favoriseret med en højere skoleuddannelse. Og min kone er den amerikanske skuespillerinde Betsy Blair, så hendes modersmål har jeg også haft tid til at